

**MAXSUS IQTISODIY ZONALAR ISHTIROKCHILARINI SOLIQQA
TORTISHNING MUAMMOLI JIHATLARINI O'RGANISH**

Aipova Iroda Ikramovna

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish: Maxsus iqtisodiy zona – tegishli hududni jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish uchun chet el investitsiyalari va mahalliy investitsiyalarni, yuqori texnologiyalar hamda boshqaruv tajribasini jalb etish maqsadida maxsus ajratilgan, belgilangan chegaralarga va maxsus huquqiy rejimga ega bo'lgan hudud¹.

- Maxsus iqtisodiy zonalar bo'sh turgan va faoliyat ko'rsatmayotgan davlat mulki ob'ektlari, ma'muriy-hududiy tuzilmalar hududlari negizida, shuningdek qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan erlarda tashkil etiladi.
- Maxsus iqtisodiy zona hududida joylashgan davlat mulki ob'ektlari mahalliy davlat hokimiyati organlarining o'z vakolati doirasidagi qaroriga ko'ra maxsus iqtisodiy zona direksiyasiga davlat aktivlarini boshqarish bo'yicha vakolatli organ bilan kelishgan holda operativ boshqaruvga berilishi mumkin, bundan xususiyashtirilmaydigan strategik davlat mulki ob'ektlari mustasno.

Davlat mulki ob'ektlari maxsus iqtisodiy zona direksiyasiga maxsus iqtisodiy zona faoliyat ko'rsatadigan butun davr uchun operativ boshqaruvga beriladi. Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya buyurtmanomasi topshirilgan paytda maxsus iqtisodiy zonalar hududida amalga oshirish uchun taklif etiladigan investitsiya loyihalari O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilmaydigan yoki O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarish hajmlari ichki bozorning ehtiyojlarini qoplamaydigan yangi mahsulot turlarini ishlab chiqarishni nazarda tutgan bo'lishi kerak.

Soliq siyosatini maxsuslashtirish xorijiy investitsiyalar jalb etish yuzasidan, soliq yukini pasaytirish ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilanishini takomillashtirishning muhim vazifalaridan biri sifatida belgilab kelinayotganligi buning yorqin dalilidir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliq tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar tadbirkorlik sub'ektlari va aholi zimmasidagi soliq yukini pasayishiga o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatib, mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarning kirib kelishiga sharoit yaratib bermoqda.

Belgilansinki, mazkur bandeda qayd etilgan bojxona imtiyozlari qo'llangan holda olib kelingan uskunalar, xom ashyo, material va butlovchi buyumlar sotilgan

1. ¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 31 dekabrda "Kichik sanoat zonalarini barpo etish va ularning faoliyatini tashkil qilish tartibi to'g'risidagi Nizomi.

yoki beg'araz berilgan hollarda, ular olib kelingan paytdan boshlab uch yil davomida bojxona to'lovlari qonunchilikda belgilangan tartibda to'liq hajmda undiriladi.

Farmonda ko'zda tutilgan imtiyozlar kiritilgan investitsiyalar hajmiga qarab 3 yildan 10 yil muddatgacha, jumladan:

- 300 ming AQSh dollaridan 3 million AQSh dollarigacha hajmdagi investitsiyalar – 3 yil muddatga;
- 3 million AQSh dollaridan 5 million AQSh dollarigacha hajmdagi investitsiyalar – 5 yil muddatga;
- 5 million AQSh dollaridan 10 million AQSh dollarigacha hajmdagi investitsiyalar – 7 yil muddatga;
- 10 million va undan ko'p AQSh dollari hajmidagi investitsiyalar so'nggi 5 yilda amaldagi stavkalardan 50 foiz kam hajmdagi daromad solig'i va yagona soliq to'lovi stavkalari qo'llangan holda – 10 yil muddatga beriladi².

“Angren” va “Jizzax” maxsus iqtisodiy zonalari ishtirokchilari uchun shunday tartib joriy etilsinki, unga muvofiq maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilari:

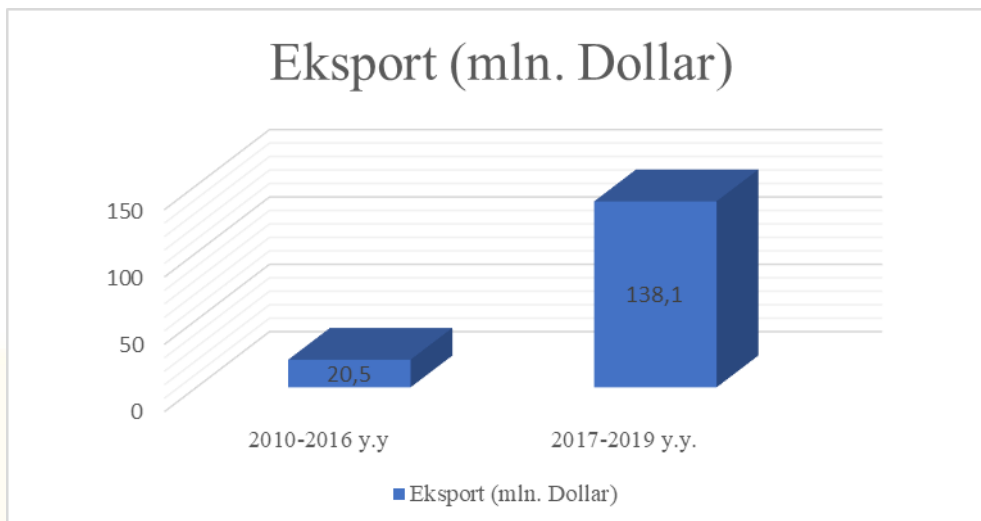
maxsus iqtisodiy zonalar faoliyati davomida eksportga yo'naltiriladigan mahsulotlar ishlab chiqarish uchun olib kelinadigan xom ashyo, material va butlovchi buyumlar uchun bojxona to'lovlari to'lashdan (bojxona rasmiylashtiruvi yig'imlaridan tashqari) ozod etiladi;

Muhtaram Prezidentimiz 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlariga bag'ishlangan ma'ruzasida“ “Navoiy” maxsus iqtisodiy zonasi bo'yicha ma'lumotlarni keltiraman. O'tgan 8 yil mobaynida bu erda atigi 24 ta loyiha amalga oshirilib, ularda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ulushi juda past va atigi 900 ta odam ishga joylashtirilgan. O'tgan yili esa mahsulot ishlab chiqarish hajmi 24 foizga pasaygan”³ligi keltirib o'tgan.

Yuqoridagi e'tirozlarni inobatga olgan holda bugungi kunda “Navoiy” maxsus iqtisodiy zonasini yanada rivojlantirish maqsadida bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda Xususan:

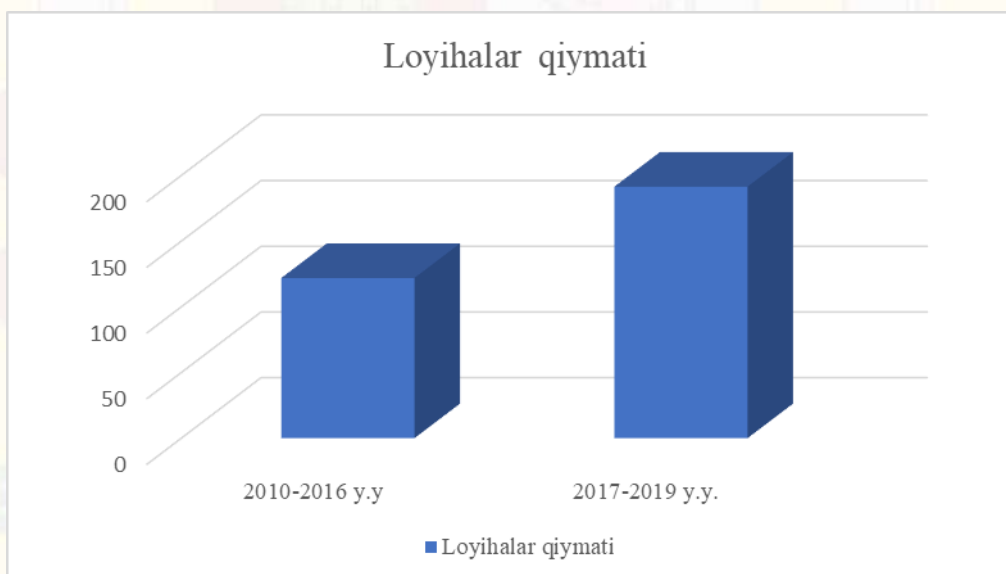
² O'zbekiston Respublikasining “Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida”gi 2020 yil 17- fevraldagi 604-sonli Qonuni

³ Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak, - T “O'zbekiston”, 2017 y -104 s

1-rasm. "Navoiy" maxsus iqtisodiy zonasida amalga oshirilgan eksport hajmi (mln. dollar)⁴

Navoiy maxsus iqtisodiy zonasida yuqoridagi e'tirozlardan kelib chiqqan holda 2017-2019 yillarda eksport ulushini 138,1 mln.dollarga oshirish, bu ko'rsatkich esa o'tgan 6 yil davomida esa bor yo'g'i 20,5 mln.dollarni tashkil etgan.

2-rasm. "Navoiy" maxsus iqtisodiy zonasini yanada rivojlantirish maqsadida oshirilgan loyihalar ko'rsatkichlari (mln. dollar)⁵

Ularda amalga oshiriladigan loyihalar esa 191,4 mln.dollarga oshirilishi rejalashtirilmoqda.

⁴ Karimqulov J. Erkin iqtisodiy hududlarga xopijiy investitsiyalarni jalb qilishni rivojlantirish yo'nalishlari. 08.00.07 – "Moliya, pul muomalasi va kredit" Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2019. – 244 b

⁵ Karimqulov J. Erkin iqtisodiy hududlarga xopijiy investitsiyalarni jalb qilishni rivojlantirish yo'nalishlari. 08.00.07 – "Moliya, pul muomalasi va kredit" Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2019. – 244 b

Yuqoridagi ma'lumotlardan shuni ko'rishimiz mumkinki xorijiy investorlar tomonidan mamlakatimizga o'zining xorijiy investitsiyasini kiritishi va yangi loyihalarni kiritishi eksport bob mahsulotlarni ishlab chiqarish va yangi ish o'rinlarni yaratishga xizmat qiladi.

Mazkur islohotlarning pirovard natijasida tadbirkorlik va ishbilarmonlik muhitini yanada yaxshilashga, xorijiy investitsiyalar oqimini oshishiga, soliq bazasini kengayishga hamda aholi farovonligini va mamlakatimiz iqtisodiy qudratining yanada yuksalishiga erishiladi.

2022-yilda O'zbekistonda Soliq kodeksiga foyda solig'idan ozod qilish bo'yicha o'zgartirishlar kiritildi. Unga ko'ra maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilari foyda solig'idan ular tomonidan kiritilgan investitsiyalar hajmiga qarab:

- 3 million dollardan 5 million dollargacha miqdorda — 3 yil muddatga;
- 5 million dollardan 15 million dollargacha miqdorda — 5 yil muddatga;
- 15 million dollari va undan yuqori miqdorda investitsiyalar kiritilganda — 10 yil muddatga ozod etiladi.

Ushbu qonun loyihasini ishlab chiqishga prezidentning 2021-yil 14-sentabrdagi "Maxsus iqtisodiy zonalar ishtirokchilarini yanada qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5243-son qaroridagi vazifalar va maxsus iqtisodiy zonalarning 100 dan ortiq ishtirokchilari murojaatlari asos bo'lgan.

Maxsus iqtisodiy zonalarning ishtirokchilari qo'shilgan qiymat solig'i va boshqa soliqlar bo'yicha imtiyozlardan Soliq kodeksiga muvofiq foydalaniladilar. Soliq imtiyozlarining amal qilish muddati maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisining guvohnomasi olingan kundan e'tiboran hisoblab chiqariladi. Foyda solig'i bo'yicha imtiyozlarning amal qilish muddati maxsus iqtisodiy zona hududida ishlab chiqarish (xizmatlar ko'rsatish) obyekti foydalanishga qabul qilingan sanadan e'tiboran hisoblanadi. Maxsus iqtisodiy zonaning ishtirokchisi maqomidan mahrum etilganda tadbirkorlik subyekti maxsus iqtisodiy zona ishtirokchilariga beriladigan soliq imtiyozlari va boshqa preferensiyalardan maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisi maqomidan mahrum etilgan oyning birinchi kunidan e'tiboran foydalanishga haqli emas⁶.

Agar maxsus iqtisodiy zona ishtirokchisi investitsiyalar hajmini soliq imtiyozlarining uzoqroq amal qilish muddatini nazarda tutadigan miqdorgacha oshirsa, u investitsiyalarning haqiqiy hajmiga muvofiq soliq imtiyozlarining amal qilish muddatini uzaytirishga haqli. Bunda, agar investitsiyalar hajmining oshishi imtiyozlarning avvalgi amal qilish muddati tugaganidan keyin amalga oshirilsa, soliq imtiyozlari imtiyozlarning uzoqroq amal qilish muddatiga bo'lgan huquq yuzaga kelgan oydan keyingi oyning birinchi kunidan e'tiboran qo'llaniladi.

⁶ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Soliq qo'mitasining rasmiy www.soliq.uz saytining <https://soliq.uz/page/maxsus-iqtisodiy-zonalarni-soliqqa-tortish-tartibi> havolasidan olindi

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, maxsus iqtisodiy zonalarning tarixiy rivojlanish evolyutsiyasidan ma'lumki, ushbu hududlar mamlakatning boshqa hududlariga nisbatan iqtisodiy jihatdan rivojlanishi past bo'lgan hududlarga investitsiyalarni berilgan imtiyozlar orqali qulay investitsiya muhitini shakllantirish orqali jalb etishga alohida hamiyat berilganligini ko'ramiz.

Maxsus iqtisodiy zonalarda maxsus bojxona, soliq rejimi, shuningdek fuqarolarning kirish, chiqish va bo'lish rejimi, mehnat munosabatlari, moliya-kredit faoliyatini amalga oshirish shartlari hamda investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlikni rivojlantirish va maxsus iqtisodiy zonani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishni rag'batlantirishga qaratilgan boshqa rejim o'rnatilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 31 dekabrda "Kichik sanoat zonalari barpo etish va ularning faoliyatini tashkil qilish tartibi to'g'risidagi Nizomi.
2. Maqola. Jo'rayev A. "Erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish", Toshkent 2013.
3. Karimqulov J. Erkin iqtisodiy hududlarga xopijiy investitsiyalarni jalb qilishni rivojlantirish yo'nalishlari. 08.00.07 – "Moliya, pul muomalasi va kredit" Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2019. – 244 b
4. Ostonoqulov A.A. Erkin iqtisodiy zonalarda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish. 08.00.08. Iqtisod fanlari bo'yicha PhD ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2017.
5. Bozarov S. S. O'zbekiston Respublikasi erkin iqtisodiy zonalarida tadbirkorlik faoliyatini huquqiy tartibga solishni takomillashtirish. Yuridik fanlari bo'yicha PhD ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2018.
6. Xankeldieva G.Sh. Davlat ishtirokidagi aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning xususiyatlari // Fan va amaliyot byulleteni. 2017 yil. 11-son (24). 357-363- betlar.
7. Mirzaev, R. B., & Yuldashev, X. A. (2022). Avtomobil oynalari ishlab chiqarishda iste'molchi talablarini ishlab chiqarish tannarxiga ta'siri. *Scientific progress*, 3(2), 1173- 1178.
8. Burxonovich, M. R. (2022). The Importance Of Basic Materials And Technological Losses In Increasing Economic Efficiency In The Formation Of Cost. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(1), 727-732.

9. Raximova, K. N., Tursunov, O., Mirzaev, R. B., Axmadaliev, M. K., & Kodirov, A. (2022). O'zbekistonda "Yashil Moliya" Tizimini yo'lga qo'yish va takomillashtirish yo'nalishlari. *Господарка и Инновасже.*, 28, 90-96.

10. Tursunov, O. B. (2022). Transport infratuzilmasining mazmuni, tarkibi va mintaqa iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri. *so 'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi*, 1(2), 190-196.

11. Raximova, K. N., Tursunov, O., Mirzaev, R. B., Axmadaliev, M. K., & Kodirov, A. (2022). O'zbekistonda «yashil moliya» tizimini yo'lga qo'yish va takomillashtirish yo'nalishlari. *Gospodarka i Innowacje.*, 28, 90-96.

12. Badalovich, T. O. (2022). Legal and institutional basis of development of transport services and transport infrastructure during the coronavirus pandemic. *Asia pacific journal of marketing & management review* ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603, 11(09), 55- 61.

13. Badalovich, T. O. (2022). Indicators representing the level of provision of transport services and infrastructure of the region. *International journal of social science & interdisciplinary research* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429, 11(09), 123-127.

14. Tursunov, O. B. (2022). O'zbekistonda iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida transport xizmatlari faoliyatini boshqarish va samaradorligini oshirish yo'llari. *ijtimoiy fanlarda innovasiya onlayn ilmiy jurnali*, 2(12), 41-45.

15. <http://www.lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi qonunlari bazasi sayti

16. <https://www.imv.uz> – Iqtisodiyot va moliya vazirligi sayti

17. <http://www.soliq.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti

18. <http://www.stat.uz> – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti